

KAVRAMSAL MAKALE

19. Yüzyıla Kadar Portrenin Gelişimi ve Aktarımı

Dr. Öğr. Üyesi Emre ŞEN, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Çankırı, e-posta: sen_emre@msn.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5016-6461>

Öz

Bir kişinin yüz ifadesinin resmedildiği eserlere “portre” denilmektedir. Göğüs, bel ve dize kadar olan gövde bölümünü içeren portreler sanatçının veya modelin tercihi sonucunda ortaya çıkar. Sanatçı portre yaparken, kişinin görünümüyle birlikte, karakteristik özelliklerini ve ruh halini yansıtarak özü yakalar. Portre; resim, heykel, fotoğraf gibi sanat dallarından birinde farklı renkte farklı biçimde ve teknikte de yerini korur. Otoportre, bir sanatçının kendi portresini çizmesiyle oluşur. Sanatçı kendi portresini yaparken karakteristik özelliklerinin yanı sıra ruh halini yansıtır ve hatta kendine farklı anlamlar yükler. Portre veya otoportre, aslında yaşam ile ölüm arasında ince çizgiyi hatırlatır. Buradaki amaç belki bir kalıcılık sağlamak, belki de geçmişe ışık tutmaktır. Yaşam ile ölüm sürecini gözler önüne getiriyorsa, izleyeni geçmiş zamana götürür, o dönemi tanıtır, bağ kurmasını sağlar ve izleyene hayal bile kurdurur. Kişinin yaşamının kendisi üzerinde oluşturduğu etkileri hatta kişiye ait yaşanmışlıklarına ortak olabiliriz. Portre, mağara duvarlarından toprağa, tabutlardan tahta panolara, kâğıtlardan tuvallere ve günümüzde teknoloji ile dijital ortama uzanan bir serüvene sahip tarihi belgedir.

Anahtar Kelimeler: Resim Sanatı, Portre, Otoportre.

Makale Gönderme Tarihi: 07.02.2021

Makale Kabul Tarihi: 01.05.2021

Önerilen Atf:

Şen, E. (2021). 19. Yüzyıla Kadar Portrenin Gelişimi ve Aktarımı, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(5): 459-468.

© 2021 Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences

2021, 4(5): 459-468. DOI:[10.26677/TR1010.2021.729](https://doi.org/10.26677/TR1010.2021.729)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

The Development and Transfer of The Portrait Until The 19th Century

Assistant Prof. Dr Emre ŞEN, Çankırı Karatekin University, Fine Arts Institute, Çankırı, e-mail: sen_emre@msn.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5016-6461>

Abstract

The works depicting a person's facial expression are called "portrait". Portraits that include the chest, waist and body part up to the knee are the result of the artist's or model's preference. When the artist portraits, he captures the essence by reflecting the character and mood of the person along with his appearance. Portrait; It preserves its place in one of the branches of art such as painting, sculpture and photography in different colors and different forms and techniques. Self-portrait consists of an artist drawing his own portrait. While the artist makes his own portrait, besides his characteristic features, he reflects his mood and even attributes different meanings to himself. Portrait or self-portrait actually reminds of the fine line between life and death. The aim here is maybe to provide permanence, maybe to shed light on the past. If it brings to life the process of life and death, it takes the viewer to the past, introduces that period, enables them to connect and makes the viewer even dream. We can share the effects of a person's life on himself or even his experiences. The portrait is a historical document that has an adventure that extends from cave walls to the earth, from coffins to wooden panels, from papers to canvases and to today's technology and digital environment.

Keywords: Painting, Portrait, Self-Portrait.

Received: 07.02.2021

Accepted: 01.05.2021

Suggested Citation:

Şen, E. (2021). The Development and Transfer of The Portrait Until The 19th Century, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 4(5): 459-468.

© 2021 Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi.

GİRİŞ

“Portre, Ortaçağda ‘yeniden üretmek’ anlamına gelen ‘protroba’ sözcüğünden gelir; ölü ya da canlı, gerçek ya da düşsel, bir kişinin bireysel özelliklerini betimleyen figürler, portre olarak adlandırılır (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1993:1504).” Şöyle ifade eder Ergüven portreyi:

“Portre, özünde yatan kaygının peşinen belirlenmiş olmasından ötürü, kendisiyle hesaplaşan resim için gizli bir tuzaktır çoğun... Portre yorumunu bekleyen en büyük tehlike, resmi irdelemeye çalışan kişinin çok geçmeden resmi bırakıp, kimlik tahliline kalkışmış olmasıdır. Yorumlama sürecinde yüzün her bölümü karaktere ışık tutan somut bir ipucudur; öyle ki, sadece bakıştan hareketle resmedilen kişi hakkında yeterince fikir sahibi olmamız mümkündür (Ergüven, 1995:201).”

“Portre türü nankör, nankör olduğu kadar da zordur. Modele benzetmek kolay bir çaba gibi görünebilir. Fotografik benzetmeyle yetinen ressam başarılı görünen bir sonuca varabilir. Resim modeline benzediyse portre başarıya ulaşmıştır. Ne var ki böyle bir benzeş fotoğrafik bir aksedisten öteye gidemez ve renkli fotoğraf isteneni fazlasıyla verebilir. Ancak benzeş plastik başarıyla elele verirse bir portre sanat eseri niteliğine kavuşabilir (Berk – Gezer, 1973:29).”

Bu sanatın doğumundan şimdiki zamana dek, sanatçılar vasıtasıyla düzenin belli olduğu kalıplar aktarılmıştır. Ve bunlar ressamın mankeni tuval eşliğinde tasvir ettiği açı ve mankenin pozisyonu bakımından değişiklikler vardır. "Ben sadece bir aracı, olayda bir parçayım, gözlem için bir nesneyim (Bell, 2000:8). "

Kadraj tercihi hususunda;

1. Büst Portre,
2. Tam boy portre,
3. Yarım boy portre.

Modelin izleyiciye bakışı hususunda;

1. Profil portre,
2. Cepheden Portre,
3. $\frac{3}{4}$ profil portre.

Portrenin ve Otoportrenin Doğuşu

Portre, en azından yaklaşık 5.000 yıl önce geliştiği eski Mısır'a kadar uzanan çok eski bir sanat biçimidir. Fotoğrafın icadından önce, birinin görünüşünü kaydetmenin tek yolu boyalı, yontulmuş veya çizilmiş bir portreydi. Plinius'un "Doğal Tarih" adlı eserinde, "Roma resmi sanatı hakkında anlattığı bilgileri temel alarak, portre sanatına ait misallerini Antik Roma dönemine zamanlamasını bölüm 35'te görürüz. Plinius, bahsi geçen kısımda, İmparator Augustus çağından geçmiş resamlardan "Iaia" adında ressamın, portre çalıştığına değinir (Ernur, 2012:2).

"Iaia'nın kendi portresi dışında, çoğunlukla kadın portreleri yaptığını belirten Plinius, bu ressamın oldukça üretken olduğunu ve yapıtlarının yüksek fiyatlarda alıcı bulunduğunu da ifade eder (Janson, 1997:214)."

“Mısır’a özgü defin merasimlerinde kullanılan bununda bir dalı olan üç boyutlu mezar masklarının yerini alan portreler, genellikle ıhlamur ağacından ahşap panolar ya da keten kefenler üzerine gerçekleştirilmiş ve mumyaların yüz kısmını kapatacak şekilde lahitlerin üstüne konumlanmıştır (Ernur, 2013:2)” (Şekil 1).

Şekil 1. “Üstüne Genç Portresi Yerleştirilen Mumya.”

Şekil 2. “Mücevherli Kadın Portresi, 2.Yy. İskoç Kraliyet Müzesi, Edinburgh”

Fayyum eserleri genellikle, “tempera ya da ankostik resim tekniğiyle yapılmıştır. Her iki teknik de Grek resminde kullanılan tekniklerdir. Ankostik resim tekniği, esneklik sağladığı ve daha parlak renkler verdiği için çoğu zaman temperaya yeğlenmiştir (Ernur, 2012:3).”

Yüz biçiminin tasvirini çoğunlukla “beyaz, koyu sarı, kırmızı ve siyah kullanmış; giysiler ve mücevherlerde çeşitli renkler ve yıldız kullanıldığı olmuştur.” Kostrzewa, Fayyum portrelerini şöyle tanımlar:

“Aslında bu portreler, mumyaların yüzlerine iliştirilen iki boyutlu masklardır. Fayyum portrelerinin kullanıldığı defin merasimleri esasında Mısır’a özgüdür. Portresi yapılan kişilerin saç, giyim-kuşamları, mücevher ve takıları Roma İmparatorluğu’nda egemen olan tarzlarla örtüşmektedir. Bu portrede ağır basan resim biçemi Eski Yunan’daki resimlerden esinlenmektedir. Fayyum portrelerinin yaratıcılarının Grek soyundan geldikleri varsayılmaktadır (Ernur, 2012:5)” (Şekil 2).

“Bugüne değin edinilen bilgiler esas kabul edilerek bu eserlerde tasvir edilmiş kişilerin çoğunun Romalılar, Grekler ve Grek-Roma soyundan Mısırlılar olduklarını söylemek mümkündür (Kostrzewa, 1999: 8).”

Fayyum imzalı eserlerindeki tasvirler seremonisine atfedilmiştir ve bu eserler defin işlemi yapılan kişi ile ebediyete uğurlanır. Eserleri yaşam ile ölüm arasındaki süreci gözler önüne getirir ve böylece bizlerden çok zaman önceki dönemlerde yaşamış kişilere ait bilgileri ediniriz. Eserler bize yaşam ile ölüm arasındaki ince çizginin varlığını hatırlatır.

“1.-3. yüzyıllarda doğuda, Fayyum’un eserlerinde karşılaştığımız “portre sanatı” tasvirlerinin Antik Roma sonrasında yeniden Batı’da meydana gelişi “Bizans resmi” ile olur (Ernur, 2012:5).”

Bu bilgiler doğrultusunda,

“İlk Bizans dönemi (527-726) yapısı olan ve 526-547 yılları arasında tarihlenen İtalya’daki S. Vitale Kilisesi’nin (Ravenna) apsis yan duvarlarındaki mozaik paneller, portre özellikleri gösteren çarpıcı örnekler arasında yer alırlar. İmparator Justinian ve İmparatoriçe Theodora’yı -ayrı ayrı- maiyetleriyle birlikte gösteren bu mozaiklerde, gerçekte törenlere katılmayan imparator ve imparatoriçe, Kilise ve eyalet üzerindeki otoritelerini göstermek ve Ravenna halkı tarafından pek de benimsenmeyen başpiskoposları Maximianus’u desteklemek amacıyla S.Vitale’nin kutsama töreninde hazır bulunurken betimlenmişlerdir(Janson, 1997:250).” (Şekil 3)

Şekil 3. “Meryem, John II ve Irene, 11.Yy., Güney Galerisi, Ayasofya, İstanbul”

Ortaçağ sanatçılarınun, bir kişinin ya da bir objenin karşısına geçip onu kopya etmek gibi bir tavırları yoktur; dolayısıyla portresi yapılan kişiler gerçeğe pek de uygun betimlenmemişlerdir (Ernur, 2012:4).

Eserdeki kişinin kafasının tam üzerine onu tanıttacak bilgisi yazılır. Portrenin kime ait olduğu bilinmese de portredeki kişiyi kim olduğu bilinmektedir. Sanatçıların bir şan elde etme çabalarının olmama sebebiyle eserlerine kendilerine ait bilgi olmamasının sebebidir. (Şekil 4)

Şekil 4. “Anonim, Fransa Kralı Jean Le Bon. Louvre Müzesi, Paris”

14. Yüzyılda Portrenin Gelişimi

Bu yüzyılda “portre ve otoportre” evrimi başlar. Ressamlar tarafından özellikle inanç betimlemelerin olduğu eser adedinde bir yükselme gözlemlenmiştir. İnanç ile ilgili betimlemelerde çoğunlukla düşsel ideale yakın eserler çalışılmıştır. Çoğunlukla bu çağda eserler, beti tüm vücut tasvirlerir (Şekil 5-6).

Şekil 5. “Masaccio, Genç Adam Portresi, 1425. Ulusal Sanat Galerisi, Washington”

Şekil 6. “Jan Van Eyck, Kırmızı Türbanlı Adam, 1433.”

Floransa’da oluşan Rönesans ressamaları, bakış açısı ile ilk olarak yola başlarlar. Anatomik ve bakış açısına göre insan bedeni hakkında bağ kurarlar.

“Fransa’da gerçekleştirilen portrelerde ise hem İtalyan hem de Flaman resminin etkileri vardır. Bu etkiler en belirgin biçimde erken dönem Fransız resminin önde gelen isimlerinden, Jean Fouquet’nun yapıtlarında karşımıza çıkar. Fouquet, 1443–1447 yılları arasında Roma’da bulunmuş, Papa IV. Eugenius’un portresini yapmış; ancak portre günümüze ulaşmamıştır (Gombrich, 1999:275).” (Şekil 7)

Şekil 7. “Piero Della Francesca, Urbino Dükü 1465-1472. Yağlıboya, Uffizi Galerisi.”

Zamanla hakikatin esası için yapılan her eylem bir “anıtsal” olarak nitelenir.

“Bu anıtsallık eğilimi Antonella Da Messina gibi sanatçılarda, Roma Okulu ve Floransa Okulu gibi genel eğilimlerde bazı ayrıntı ve bireysel özelliklerin göz ardı edilmesiyle sonuçları arı bir üslupçuluğa yol açmıştır. Öte yandan Tiziano, Tintoretto, Veronese, Lotto, Bassano ailesi gibi Venedik Okulu’nun büyük ustaları bireysel özelliklerin belli bir düzeyde ele alındığı bir tutumu örneklerler. Teknik açıdan izlenimci bir boyut içeren fırça işçiliği bu ressamların elinde en kanlı canlı ve dünyasal portre örnekleriyle sonuçlanmıştır (İskender, 1997:1505).”

16. Yüzyılda Portrenin Aktarımı

16.yüzyıl ilk yarısında İtalya’da “Tiziano, Leonardo, Raffaello” gibi işin ehli kişilerin eserleriyle ilerlemeye başlayan “portre sanatı”, “Hans Holbein, Albrecht Dürer, Jan Gossaert” ile başkalaşıma girerek farklı niteliklere erişir. Mesela Dürer’e ait 1500 yılında tasvirlenen otoportresi, “Geç Gotik resmi”nden “Rönesans resmi”ne intikal eden bir modeldir (Şekil 8).

Sanatçının tasvir ettiği öz eserinde tenazur temeldir. Sanatçı Dürer’in burnunu olmasını istediği gibi tasvir etmesiyle yorumcuya İsa’dan öykündüğü izlenimi verir. Sanatçılar 16. yy’da, öncesi sanatçılara nispeten, objeleri farklı biçimlerde betimleyerek kendi bakış açılarına göre resmetmişlerdir. Bu sanatçıların gayesi, birebir aynını yapmak ve yorumcuyu büyüleyen eserler yerine imgelem ile eserinde olmayanı tasvirlerine eklemişlerdir. Bu sanatın önde gelen ismi olan El Greco, eserleriyle büyük farkındalık oluşturmuştur. Tasvir ettiği betimler sayesinde çeşitli bireyler meydana getirmiştir (Şekil 9).

Şekil 8. “Albrecht Dürer, Otoportre, 1500.
Yağlıboya, Alte Pinakothek, Münih”

Şekil 9. “El Greco, Otoportre. Yağlıboya
Metropolitan Sanat Müzesi, New York”

Yeni Klasikçilik evvelsinde 18. yy’da portrecilik üç çeşitli meyletmiştir.

- 1) Hyacinthe Rigaud’nün (1659-1743) temsil ettiği törensel ve resmi bir hava taşıyan Barok portre,
- 2) Van Dyck’ın üslubunu dekoratifleşirme eğilimiyle bütünleştiren Fontainebleau Maniyerizminden kaynaklanan alegorik portre,

3) *Burjuva sınıfının ilgi gösterdiği gerçekçi portre, idealleştirme eğilimi Yeni-Klasikçilerde antik ve alegorik, Romantiklerdeyse dramatik ve melankolik görüntülerle sonuçlanmıştır (İskender, 1997:1505).*

18.- 19. Yüzyıl Arasında Sanat Akımlarının Portreye Etkileri

Portre daha fazla tercih nedeni olmuştur 18. yy. da böylece bu sanatın gelişiminde bir ivme kazandırmıştır. Her sınıftan kişinin bu sanat ile bir anısı olup kişinin o an tasvirindeki giyim-kuşamı bize sınıfsal özelliğini verir.

“1789 Fransız Devrimi’yle doruğa ulaşacak olan sanat akımı Rokoko, özellikle Fransa’da 18. yüzyılın ilk yarısını kapsar. Krausse, bu dönem hakkında şunları düşünür: Mutlakiyetçiliğin iktidar tutkusunun dolaysız ifadesi olan ağırbaşlı ve tumturaklı Barok resmi yerini artık daha küçük formatlı, daha çok süse, dekoratif olmaya, mahremiyete önem veren, hoşla gitmek isteyen, duygusal yönüyle öne çıkan eserlere bırakıyordu. Rokoko’nun bu ilk başlangıç dönemine, geçici hükümdarlığa verilen ad, yani Rejans ismi layık görülmüştür. Bu dönemin önemi, sanatı destekleyen kitlenin artık krallar yerine Burjuva olmasındandır. Yeni üslup, kahramanlık temalarından uzaklaşarak bu dünyanın zevklerine eğildi. Süslemeye ve mahremiyete önem verdi.”

“18. yy’ın ortalarında Rönesans sanatçılarının Antik Çağ’a öykünerek yeni bir bilgi biçimini ve düşünsel tutumu vurmaları gibi, Neo-Klasik ressamalar da Fransız Devrimi’nin arifesinde yeni bir çağın yolunu hazırlamaktaydılar. Ama bu “Anti- Rokoko” sanatçıları Antik Çağ’ı Rönesans’takiler gibi taklit etmediler; onun biçimlerini ve içeriklerini kullanarak o günün yeni, güncel dünya görüşü ifade etmenin yollarını aradılar (Tansug 1995).”

Bu dönem sanatçıları hakkında Germaner şunu düşünür: “18. yüzyıl portrecisi modelden çalışır, ancak yaygın anlayışa uyararak, modele olduğundan fazla görkem ve güzellik vermek gerekmektedir. Bunu sağlamak için, genel duruş, giysiler, mitoloji ve simgelerden yararlanılır (Germaner, 1996:42).”

Kostrzewa ise şöyle tanımlar;

“19.yy’ın ikinci yarısında fotoğrafın giderek yaygınlaşması sonucunda doğalcı nitelikteki portrecilik anlayışları yavaş yavaş etkisini yitirmeye başlamıştır. Doğalcı geleneğe bağlı ressamaların amacı, portrelerini yaptıkları kişinin fiziksel özelliklerini vurgulamak, böylece onların neredeyse aynada yansıyan imgelerini yaratarak yanulsamalı suretlerini oluşturmaktı diye düşünmüştür (Kostrzewa, 2000:16).”

Fotoğraf sanatının ivme kazanmaya başlamasıyla 19. yy. son yarısında “portre sanatı” zamanla değerinin kaybetmeye başlamıştır. Fakat belli bir ün sahibi sanatçılar bu geleneği bırakıp fotoğraf sanatına geçiş yapmamış olup yaşamlarına portre sanatı ile devam etmişlerdir.

SONUÇ

Bu araştırma ile insanın, dünya üzerinde var olmasından itibaren, inanma, kendini ifade etme, resimleme ve biçime dönüştürme gayesi özetlenmiştir. Varlığını, yüz bölgesini resmederek ölümsüzleştiren insan, bu sayede farkında olmadan tarihe belge bırakmıştır. Bu belgeler eski çağlarda defin merasimlerinde kullanılan üç boyutlu mezar masklarından, günümüz teknolojisi ile üretilen dijital portrelere kadar uzanmaktadır.

İlkel dönemlerde yapılan portrelerde kişiyi birebir aktarma gayesi yoktur. Bu nedenle gerçek kişiye benzemeyen, sadece ipuçları ile izleyene yardımcı olan portreler farklı yüzeylere işlenmiştir. Bunlar

bazen karakteristik özellikler taşıırken, bazen de resim üzerine düşülen küçük birer notla desteklenmiştir. Bu eserleri yapan sanatçılar ün peşinde koşmamışlar, kendilerine ait herhangi bir imza, işaret veya yazı bırakmamışlardır.

14. yy'da portre ve otoportre çalışmaları şekil almaya başlamış, Rönesans ressamlarının anatomik çalışmaları ön plana çıkmıştır. Portrelerin aslına uygun yapılmaya başlamasıyla birlikte sanatçıların üslup anlayışları belirleyici olmuştur. Bireysel özelliklerin yanı sıra idealize edilmiş portreler ve hatta düşsel portreler ortaya çıkmıştır.

16. yy. sanatçıları, portrelere kendi bakış açılarını getirerek, özellikle otoportrelerde kendi isteklerini yansıtmış, izleyeni farklı çağrışımlara davet etmişlerdir.

8 ve 19. yy'da portre ve otoportre çalışmaları oldukça hız kazanmış, sanatçılar, antik çağa öykünerek, yenedünya görüşünü ifade etmenin yolunu bulmuşlardır. Fotoğrafın yaygınlaşması ile portrecilik şekil değiştirse de bazı sanatçılar fotoğrafı atölye dışında bırakmayı başarabilmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Bell, J. (2000). *500 Self-Portraits*. New York: Phaidon Press Limited
- Berk, N. ve Gezer, H. (1973). *50 Yıllın Türk Resim ve Heykeli*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (1993). Cilt 3, İstanbul: YEM Yayınları
- Ergüven, M. (1995). *Sırdış Görüntüler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Ernur, E. (2012). *20. Yy. Resim Sanatında Portrenin Yeri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Germaner, S. (1996). *18. Yüzyıl Avrupa Resmi*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- Gombrich, E.H. (1999). *Sanatın Öyküsü*. 2. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İskender, K. (1997). "Portre", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. Cilt 3, İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Janson, H. W. and Janson, A. F. (1997). *History of Art. Fifth Edition Revised*, Thames and Hudson Kitabevi
- Kostrzewa, T. (1999). "Fayyum Portreleri", *P Kültür ve Sanat Dergisi*. Sayı 15, İstanbul: Portakal Yayınları
- Kostrzewa, T. (2000). *Sanat Kültür Antika*, İstanbul: Portakal Kültür Sanat Yayınları.
- Krausse, A-C. (2005). *Rönesans'tan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü*. İstanbul: Literatür Yayıncılık
- Tansuğ, S. (1995). *Resim Sanatının Tarihi*. 3. Basım, İstanbul: Remzi

Görsel Kaynakça

- Görsel 1. <http://lebriz.com/pages/lsd.aspx?articleID=137&sectionID=2&lang=TR>
- Görsel 2. <http://lebriz.com/pages/lsd.aspx?articleID=137&sectionID=2&lang=TR>
- Görsel 3. <http://lebriz.com/pages/lsd.aspx?articleID=137&sectionID=2&lang=TR>
- Görsel 4. <http://lebriz.com/pages/lsd.aspx?articleID=137&sectionID=2&lang=TR>
- Görsel 5. <http://lebriz.com/pages/lsd.aspx?articleID=152&sectionID=2&lang=TR&bhcp=1>

Görsel 6. <http://lebriz.com/pages/lzd.aspx?articleID=152&sectionID=2&lang=TR&bhcp=1>

Görsel 7. <http://lebriz.com/pages/lzd.aspx?articleID=152&sectionID=2&lang=TR>

Görsel 8. <https://www.tarihlisanat.com/albrecht-durer/>

Görsel 9. <https://www.wikiart.org/en/el-greco>